

حضرت امام حسن عسکری علیه السلام

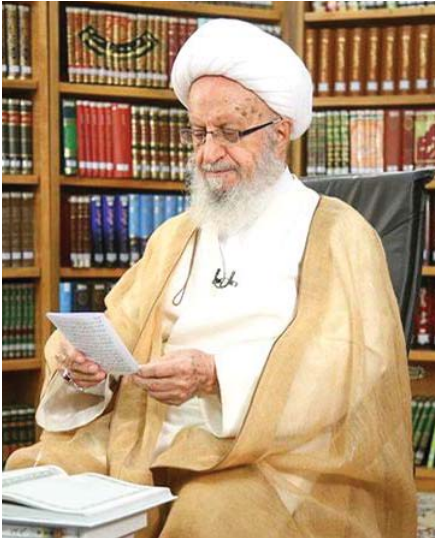
يُثْبِتُ الْعَيْدَ عَبْدُ يَكُوْنُ ذَاوِجَهْتَيْنِ وَذَالِسَائِنِ، يَطْرِي آخَاهُ شَاهِدًا وَيَأْكُلُهُ غَائِبًا إِنْ أُعْطِيَ حَسَدَهُ وَإِنْ أُبْغِئِي خَائَةً. انسانی که دو رو و دو زبانه باشد، بد بنده‌ای است؛ در روبه‌رو از برادرش تعریف می‌کند و پشت سر گوشتش را (با غیبت) می‌خورد؛ اگر نعمتی به او داده شود، حسد می‌ورزد و اگر گرفتار شود، به او خیانت می‌کند.

بحارالانوار ۷۸: ۳۷۳ ح ۱۴

شرح فرازهایی از زیارت نامه حضرت معصومه علیها السلام

آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی

در روایات اهل بیت علیهم السلام با مضامین و تعابیر مختلف به زیارت حضرت معصومه علیها السلام اهمّیّت زیادی داده شده است؛ لذا در هر سال میلیون‌ها نفر از شهرها و کشورهای دور و نزدیک، رنج سفر بر خود هموار می‌کنند تا از فیض زیارت آن کریمه اهل بیت علیهم السلام بهره‌مند گردند که نشان می‌دهد، فضیلت و جلالت زیارت آن حضرت بسیار است.^۱ حال اگر شرح فرازهایی از زیارت‌نامه نورانی آن‌حضرت را مورد نظر قرار دهیم و آن را موشکافی کنیم، درمی‌یابیم که حقیقتاً، تمام فضایل و مناقب برای آن‌حضرت سزاوار و شایسته است.^۲

• **ضرورت و حکمت زیارت**

گفتنی است در طول تاریخ شیعه، جمعی از بزرگان به گردآوری دعاها و زیاراتی که از جانب پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله صادر شده، پرداخته‌اند تا همه عاشقان راز و نیاز با خدا و شیفتگان زیارت اولیاءالله را از این چشمه جوشان معنویت، سیراب سازند. و در برقرار کردن ارتباط روحی و به وجود آوردن پیوند قلبی با آن بزرگواران چه از طریق حضور نزد مرقد آنان یا ارتباط از راه دور و فرستادن سلام و درود و تحیت و اظهار ارادت و اخلاص به آستانشان، همراه با بیان فضایل، کرامات، عبادات، اطاعات و خدمات آنان تلاش کنند که آثار فوق‌العاده سازنده‌ای در تربیت نفوس زیارت‌کنندگان و ارتقای روح آنان و پرورش والثرین ارزش‌های معنوی و اخلاقی دارد.^۳

و چنانچه زیارت‌کننده، بدانند چه می‌کند و چه می‌گوید و چه می‌خواهد، به‌خوبی می‌تواند، راه قرب الی‌الله را با سرعت ببیماید و از کنار قبر آنان، با روحی باصفا، پاک از گناه و آماده برای اطاعت پروردگار و انجام وظایف انسانی بازگردد.^۴

این‌گونه است که اگر زائر با توخه و حضور قلب و با عنایت به «محتوای بلند کلمات و جملات زیارات» در حرم آن بزرگواران حضور یابد، در هر جمله‌ای از این زیارات، یک درس مهم تربیتی و انسان‌ساز نهفته است.^۵ همچنین باید دانست، اینکه در روایات اهل‌بیت علیهم السلام تأکید زیادی به زیارت قبور معصومین علیهم السلام و وابستگان به ایشان شده است گاهی خیال می‌شود، این اصرار برای رسیدن به فیض و ثواب است؛ درحالی‌که این یک مسئله سیاسی مهم است که جمعیت شیعه را مقابل هجوم دشمن حفظ کرده است.^۶

لذا اینکه هرساله چندین برابر حجاج خانه خدا، زائران اربعین در کربلا گردهم می‌آیند، می‌توان این نتیجه را گرفت که اگر دعوت به زیارت‌ها نبود، با حمله‌هایی که به مکتب اهل‌بیت علیهم السلام می‌شود، چیزی از این مکتب باقی نمی‌ماند از این‌رو زیارت معصومین علیهم السلام، رمز بقای تشیع است و اگر زیارت معصومین علیهم السلام نبود، مشکلات زیادی برای پیروان مکتب اهل‌بیت علیهم السلام ایجاد می‌شد.^۷ همچنین حکمت دیگر زیارت، شناخت یکدیگر است؛ همان‌طور که در مراسم حج مسلمانان کشورهای مختلف با یکدیگر آشنا می‌شوند، در زیارت ائمه اطهار علیهم السلام نیز، این نکته مثبت مشاهده می‌شود و این نشان می‌دهد که پیروان مکتب اهل‌بیت علیهم السلام فقط در ایران نیستند و ما در کشورهای مختلف، برادران و خواهرانی داریم که با آشنایی با آن‌ها روحیه پیدا می‌کنیم.^۸

از سوی دیگر زیارت در احیا و بقای مذهب، آثار بسیاری دارد و اگر زیارت قبور مقدس نبود، نمی‌توانستیم به‌شیوه مطلوب به آشنایی مردم با آموزه‌های دینی برسیم.^۹

• **فضیلت زیارت حضرت معصومه** علیها السلام

در بیان فضیلت و جلالت زیارت، می‌توان به روایات متعدد استناد نمود؛ «شیخ صدوق» و «ابن‌قولویه» (به سند معتبر) از سعدبن سعد روایت کرده‌اند که درباره فاطمه دختر موسی‌بن جعفر علیهم السلام، از امام علی‌بن موسی‌الرضا علیهم السلام سؤال نمود که جواب فرمودند: «هر کس او را زیارت کند، بهشت برای او خواهد بود!»^{۱۰} از امام جواد علیهم السلام نیز روایت شده: «هر کس عهه‌ام را در قم زیارت کند، بهشت برای او خواهد بود»^{۱۱} حسین‌بن محمد قمی در کتاب «تاریخ قم» از امام صادق علیهم السلام نقل می‌کند که فرمود: «و برای ما (اهل‌بیت) حرمی است و آن قم است و به‌زودی در قم بانویی از فرزندان من^{۱۲} که «فاطمه» نام دارد، مدفون می‌شود؛ هر کس او را زیارت کند، بهشت بر او واجب می‌شود راوی می‌گوید: این بیان در حالی بود که هنوز مادر موسی‌بن جعفر علیهم السلام به آن حضرت (یعنی موسی‌بن جعفر علیهم السلام که پدر حضرت معصومه علیها السلام است) باردار نشده بود.»^{۱۳} البته عارف به حق آن بزرگوار بودن، شرط است؛ همان‌گونه که در بعضی از روایات آمده است^{۱۴}

• **آیا زیارت‌نامه حضرت معصومه** علیها السلام **انشای معصوم است؟**

در ذیل زیارت حضرت معصومه علیها السلام در کتاب تحفة الزائر مرحوم علامه مجلسی آمده است: «محتمل است که این زیارت از تممه حدیث امام رضا علیهم السلام نباشد؛ بلکه از تألیف علما بوده باشد» شاید علامه مجلسی رحمته الله ذکر ائمه بعد از حضرت رضا علیهم السلام و سلام بر آنها را قرینه‌ای بر این مطلب دانسته؛ درحالی‌که ظاهر حدیث این است که زیارت، دنباله کلام حضرت امام رضا علیهم السلام است و سلام بر ائمه بعد، به‌وسیله تعلیم امام رضا علیهم السلام، امر بعیدی نیست؛ همان‌گونه که در زیارت امام رضا علیهم السلام صلوات و درود بر امامان بعد از آن حضرت نیز آمده است.^{۱۵}

در نتیجه متن زیارت‌نامه موجود حضرت معصومه علیها السلام از طرف برادر بزرگوارش حضرت امام رضا علیهم السلام وارده شده است که از معدود امامزادگانی است که از طرف معصوم برای آن، زیارت‌نامه‌ای خاص وارد شده است.^{۱۶}

• **کیفیت زیارت حضرت معصومه** علیها السلام

برای کیفیت زیارت حضرت معصومه علیها السلام روایت خاصی نقل شده است^{۱۷}: «علامه مجلسی» می‌گوید: در بعضی از کتب زیارات آمده است: حضرت رضا علیهم السلام به یکی از یارانش به‌نام «سعد اشعری» فرمود: نزد شما (اهل قم) قبری از ما هست. سعد می‌گوید: عرض کردم: فدایت شوم! قبر فاطمه دختر امام موسی علیهم السلام را می‌فرمایید؟ فرمود: «آری! منْ زارِها عارفاً بِحَقِّها فَلَهُ الْجَنَّةُ» هرکس با معرفت او را زیارت کند، بهشت برای اوست؛^{۱۸} لذا هنگامی که نزد قبر آن بانو رسیدی، بالای سر، رو به قبله بایست و ۳۴ مرتبه الله‌اکبر و ۳۳ مرتبه سبحان‌الله و ۳۳ مرتبه الحمدلله بگو و سپس این زیارت را بخوان: «السَّلامُ عَلَی آدَمَ صَفْوَةِالله، السَّلامُ عَلَی نُوحِ نَبِیِّالله، السَّلامُ عَلَی اِبراهیم خَلِیلِالله، السَّلامُ عَلَی مُوسَی کَلِیمِالله، السَّلامُ عَلَی عِسی رُوحِالله، السَّلامُ عَلَیکَ یا رَسُوْلَالله، السَّلامُ عَلَیکَ یا حَیْزَ خَلْقِالله، السَّلامُ عَلَیکَ یا صَفْیَالله؛^{۱۹} سلام بر آدم برگزیده خدا، سلام بر نوح پیامبر خدا، سلام بر ابراهیم خلیل خدا، سلام بر موسی ه‌صحبیت خدا، سلام بر عیسی روح خدا، سلام بر تو ای رسول‌خدا! سلام بر تو ای بهترین مخلوقات خدا! سلام بر تو ای برگزیده خدا».^{۲۰}

• **ایمان به خدا موجب حُسن عاقبت انسان می‌شود**
در فرازی از زیارت حضرت معصومه علیها السلام می‌خوانیم: «اللَّهُمَّ اِنِّی اَسْئَلُکَ اَنْ تُنَجِّحَ لِی الْاَسْئاعَةَ، فَلَا تُشَلِّثْ بَیْیَ ما اَنَا فِیه؛ پروردگارا! من از تو درخواست می‌کنم که عاقبت مرا به سعادت ختم کنی و ایمانی را که اکنون دارم، از من سلب نکنی»^{۲۱} و ۲۶ و ۲۷ یعنی من دوام ملک و بقای حکومت و زندگی مادیم را از تو تقاضا نمی‌کنم که اینها همه فایند و فقط دوزنمای دل‌انگیزی دارند؛ بلکه

از تو می‌خواهم که عاقبت و پایان کارم به خیر باشد و با ایمان و تسلیم و برای تو جان دهم و در صف صالحان و شایستگان قرار بگیرم.^{۲۲}

مسئله عاقبت به‌خیری بسیار مهم است؛ چراکه گاهی انسان یک عمر در مسیر حق است؛ اما با یک حادثه منحرف می‌شود و یا برعکس ابتدا بر باطل بوده است؛ ولی پایانش به سعادت ختم می‌شود؛ مثل حزین یزید ریاحی که امام حسین علیهم السلام درباره او می‌فرماید: «بابی اُنت وَاُمّی؛ پدر و مادرم فدای تو باد» که این جمله را درباره دیگران نفرمود.^{۲۳} به هر حال ما از عاقبت خود خبر نداریم و همه طالب حسن عاقبت هستیم.^{۲۴}

از این رهگذار باید دانست، اصلاح زبان، مقدّمه اصلاح قلب و اصلاح قلب، مقدّمه استقامت در ایمان است؛ لذا کسانی که خواهان عاقبت به‌خیری هستند و می‌خواهند به‌هنگام سفر به جهان آخرت با ایمان بمیرند، باید زبان خویش را کنترل و اصلاح کنند سخن اضافه نگویند، غیبت نکنند، به دیگران تهمت نزنند، شایعه‌سازی نکنند، به پخش شایعات کمک ننمایند، چیزی را بیشتر یا کمتر از آنچه که هست، منعکس نکنند.^{۲۵} سخن چینی نکنند و خارصه از تمام گناهان زبان اجتناب ورزند؛ چراکه زبان، آتش بپا می‌کند؛ همان‌گونه که می‌تواند آتش را خاموش کند خارصه اینکه زبان در سعادت و شقاوت انسان نقش بسیار بزرگی دارد اگر زبان، عادت بر صداقت و راستگویی کند، انسان را سعادتمند می‌نماید.^{۲۶}

بر این اساس، از فراز نورانی زیارت حضرت معصومه علیها السلام این چنین استفاده می‌شود که عاقبت ظلم و ستم فنا و نابودی و سرانجام ایمان و تقوا، نجات و رهایی است؛^{۲۷} لذا بهشتیان کسانی‌اند که تا پایان عمر، قداست و پاکی و تقوا را حفظ می‌کنند و کرامت انسانی را به چیزی نیالوده‌اند و خدا را در حالی ملاقات کرده‌اند که نور ایمان و اعمال صالح وجودشان را احاطه کرده بود این تعبیر، تأکیدی است بر موضوع حسن عاقبت و اینکه همه چیز در گروی پایان کار یعنی ایمان به خداست.^{۲۸}

• **شفاعت حضرت معصومه** علیها السلام **شامل حال چه کسانی می‌شود؟**

عبارت «یا فاطمه اشغعی لی فی‌الجنة فَإِنَّ لک عندالله شأن من شأن»، یکی از عبارت‌هایی است که در زیارت‌نامه حضرت معصومه علیها السلام آمده و بسیار محل تأمل است.^{۲۹} به‌ویژه آنکه امام صادق علیهم السلام در بیان مقام شفاعت حضرت معصومه علیها السلام فرمود: «تَقْبِضُ فیها امَراتُةٌ مِنْ وُلَدِی اَشْمَها فاطِمَةُ یُسْتُ مُوسَی وَتَدْخُلُ بِشَفَاعَتِها شِیعَتِی الْجَنَّةَ بِاجْمَعِهم؛ در شهر قم، زنی از فرزندان من رحلت می‌کند که نام او فاطمه دختر موسی‌بن جعفر علیهم السلام است و تمام شیعیان من (که شایسته شفاعت باشند) با شفاعت این خانم وارد بهشت می‌شوند»^{۳۰}

گفتنی است، تمام انبیاء و مرسلین علیهم السلام، بلکه برخی از مؤمنان صالح‌العمل نیز، دارای مقام شفاعت هستند؛^{۳۱} لذا ما معتقدیم، در قیامت پیامبران و امامان معصوم و اولیاءالله علیهم السلام بعضی از گنهکاران را به اذن خدا شفاعت می‌کنند و مشمول عفو الهی می‌گردند.^{۳۲}

ولی آیا شفاعت به این معناست که من هر گناهی را می‌خواهم مرتکب شوم و هر وظیفه واجبی را بخوام ترک گویم و بعد دست تمنا به سوی آن‌حضرت دراز کرده و او را شفیع خود در درگاه خداوند قرار دهم؟^{۳۳}

به‌یقین چنین نیست شفاعت معصومین و اولیای الهی علیهم السلام چراغ سبز برای انجام گناه نیست؛ بلکه به‌عکس یک عامل بازدارنده در برابر گناه است؛ زیرا من به‌هنگام تقاضای شفاعت می‌گویم: اگر لغزشی از ما سر زدف باید مراقب باشیم، آلوده‌گناه دیگر نشوم تا رابطه ما با اولیای الهی علیهم السلام قطع نگردد و روی این را داشته باشیم که از آن‌حضرات به‌ویژه حضرت معصومه علیها السلام بخوایم شفیع‌مان بر درگاه خداوند غفور و رحیم باشند.^{۳۴} بدین ترتیب مسئله شفاعت، بی‌حساب و کتاب نیست و تنها در مورد کسانی است که شایستگی آن را

• **سخن بزرگان**

آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی رحمته الله

در عصر غیبت بعضی از امتحانات بسیار شدید است. در روایات است که یکی از امتحانات در عصر غیبت، راجع به بانوان است. خانم‌ها باید متوجه باشند که امروز می‌خواهند، هویت اسلامی زنان را تغییر دهند. این امتحان بزرگی است و همه زن‌ها از این امتحان[سرافراز] بیرون نمی‌آیند؛ مگر کسانی که خداوند دل آنها را به ایمان آزمایش کرده باشد و ارتباط خود را با امام زمان علیه السلام حفظ کرده باشند.

داشته باشند؛ یعنی آلودگی آنها در حدّی نباشد که رابطه خود را با شیعیان به‌کلی قطع کرده باشند؛ بنابراین مسئله شفاعت به گنهکاران هشدار می‌دهد، تمام پل‌ها را پشت سر خود خراب نکنند و راهی برای بازگشت برای خود بگذارند و لیاقت شفاعت را از دست ندهند.^{۳۵}

• **زیارت با معرفت حضرت معصومه** علیها السلام

در فرازی دیگر از زیارت‌نامه آن‌حضرت آمده است: «وَإِنَّ لِأَسْلَبتِنَا مَعْرِفَتَکَ؛ و معرفت و شناخت شما را از من نگیرد»^{۳۶}

بدیهی است عبادت با معرفت ارزش دارد؛^{۳۷} لذا در کلام نورانی حضرت رضا علیهم السلام در باب زیارت کریمه اهل‌بیت علیهم السلام می‌خوانیم: «هرکس با معرفت او را زیارت کند، بهشت برای اوست»^{۳۸} از آن جهت که آثار و ثواب زیارت‌ها برای کسی در نظر گرفته می‌شود که زیارت با‌معرفت انجام دهد.^{۳۹}

با این تفاسیر می‌توان گفت: پاداش‌ها برای کسی است که عارف به‌حق آن‌حضرت باشد و در مسیر مکتب آنها حرکت کند.^{۴۰} لیکن ما ادعای تشیع را خیلی ساده حساب کرده‌ایم به طوری که با زیارت ظاهری و بدوت تفکر و اندیشه می‌خواهیم خود را شیعه بدانیم البته کسی نمی‌خواهد زیارت را کم ارزش کند ولی شیعه بودن، غیر از این امور متعدّدی مانند: فداکاری، ایثار، معرفت، تقوا و می‌خواهد.^{۴۱}

• **سخن آخر: زائران نباید از زیارت حضرت معصومه** علیها السلام **دست خالی بازگردند**

در خاتمه باید تأکید نمود، تأمل در زیارت‌نامه حضرت معصومه علیها السلام، مبین جایگاه رفیع آن‌حضرت نزد خداوند متعال استخ به‌ویژه آنکه اهمیت بسیاری به زیارت و مقام والای حضرت داده شده و با مؤکدترین تأکید، مقام بسیار والا و مهم حضرت بیان شده است؛ لذا باید کاری کرد تا زیارت زائران ترواً با معرفت باشد تا مردم دسته خالی از زیارت باز نگردند.^{۴۲}

بنابراین زائران حرم مطهر حضرت معصومه علیها السلام در ضمن زیارت، با معارف کریمه اهل‌بیت علیهم السلام پیوند تازه‌ای برقرار کنند و در مسیر اهداف آن بزرگوار قرار گیرند و محتوای سازنده زیارت‌نامه را در وجود خود پیاده کنند و با روحیه‌ای تازه از کنار قبر آن بزرگوار بازگردند.^{۴۳}

منبع: پایگاه اطلاع‌رسانی آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی

.....

• **پی نوشت**

۱. کلیات مفاتیح نوین، ص ۲۹؛
۲. همان، ص ۵۶؛
۳. مثال‌های زیبای قرآن، ج ۱، ص ۲۷۷؛
۴. کلیات مفاتیح نوین، ص ۱۵؛
۵. همان، ص ۲۵؛
۶. همان؛
۷. کلیات مفاتیح نوین، ص ۲۶؛
۸. بیانات حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی در مراسم افتتاحیه جشنواره مردمی دهه کرامت، حرم حضرت معصومه علیها السلام (۱۳۹۷/۴/۲۴)؛
۹. همان؛
۱۰. همان؛
۱۱. همان؛
۱۲. کلیات مفاتیح نوین، ص ۵۷۶؛
۱۳. عیون اخبارالرضا، ج ۲، ص ۲۶۷، کامل‌الزیارات، ب ۱۰۶، ص ۱۳۶، ج ۱؛
۱۴. کلیات مفاتیح نوین، ص ۵۷۶؛
۱۵. کامل‌الزیارات، ب ۱۰۶، ح ۲؛
۱۶. کلیات مفاتیح نوین، ص ۵۷۶؛
۱۷. همان، ص ۵۷؛
۱۸. تاریخ قم، ص ۲۱۵؛ بحارالانوار، ج ۹۹، ص ۲۶۷؛
۱۹. بحارالانوار، ج ۹۹، ص ۲۶۶، ح ۴؛
۲۰. کلیات مفاتیح نوین، ص ۵۷۷؛
۲۱. همان، ص ۵۷۹؛
۲۲. همان؛
۲۳. همان، ص ۵۷۵؛
۲۴. بحارالانوار، ج ۹۹، ص ۲۶۶، ح ۴؛
۲۵. کلیات مفاتیح نوین، ص ۵۷۷؛
۲۶. مفاتیح نوین، بخش سوم، زیارت حضرت معصومه علیها السلام؛
۲۷. گفتار معصومین علیهم السلام، ج ۱، ص ۱۸۹؛
۲۸. برگزیده تفسیر نمونه، ج ۲، ص ۲۵۲؛
۲۹. گفتار معصومین علیهم السلام، ج ۱، ص ۱۸۹؛

افوجوزة

- سال بیست و دوم
- شماره ۷۷۳
- دوشنبه ۱ آبان ۱۴۰۲

- ۱۲ صفحه ۳۰۰۰ تومان

Ofogh-e Hawzah Weekly

• صاحب امتیاز: مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه

• سرپرست مرکز رسانه و فضای مجازی مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه: رضارستمی

• سردبیر: رمضانعلی عزیزی • با همکاری هیأت تحریریه

• تلفن: ۳۲۹۰۰۵۳۸ • تماس: ۳۲۹۰۱۵۲۳ • صندوق پستی: ۳۷۱۸۵/۴۳۸۱

• نشانی: قم، بلوار جمهوری، کوچه ۲، پلاک ۱۵

• پایگاه اینترنتی: www.ofoghhawzah.ir

• پست الکترونیک: info@ofoghhawzah.ir

• امور هنری: سید امیر سجادی

• کارشناس فنی چاپ: مصطفی اویسی • چاپ: صمیم ۴۴۵۳۳۷۲۵

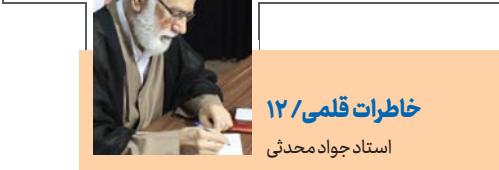
• **عطریار**

تنها نجات آدم

غلامرضا سارگار

ای غایب از نظرها کی می‌شود بیایی
برقع ز رخ بگیری صورت به ما گشایی
هم دست تو ببوسم، هم دور تو بگردم
هم رونما ستانی، هم رو به ما نمایی
آیا به کوه رضوان آیا به طور سینا؟!
آیا به بیت‌الاقصی آیا به ذی‌طوایی؟!
در مکه و مدینه یا در نجف مقیمی؟!
در مشهد مقدس یا دشت کربلایی؟!
جانم شود فدایت تا بشنوم ندایت
دائم زم صدايت یابن الحسن کجایی؟!
تنها مسیح عالم، تنها نجات آدم
تنها وصی خاتم، تنها امید مایی!
ای انس و جان فدایت! محتاج یک نگاهت
چشم همه به راهت، شاید ز در درایی
هم پرچم حسینی بر دوش خود بگیری
هم قبر مادر ت را بر شیعیان نمایی
در قلب ما حبیبی، بر زخم ما طیبیی
بر جان ما قراری، بر درد ما دوايي
باشد شعار «میثم» ای شهیرای عالم!
کی می‌شود بیایی کی می‌شود بیایی؟!

• **یادداشت**

خاطرات قلمی / ۱۲

استاد جواد محدثی

سال ۵۶ کتابی از من چاپ شد با نام «خون خدا»؛ هدفم نگارش اثری عاشورایی با قلم جوان‌پسند بود. بعد از انقلاب هم چند بار چاپ شده است، اعتقادی که به قلم و نگاه استاد محمدرضا حکیمی‌داشتم، نسخه‌ای تقدیم‌شان کردم تا با نظراتش راهنمایی‌ام کند.

پس از مدتی که کتاب را با پست برایم ارسال کرده بود، دیدم در صفحات متعدد حاشیه‌نویسی‌هایی کرده که برخی نقد بود و بعضی اشراف. از آنجا‌که قلم زیبای ایشان جوان‌پسند و پرمخاطب بود، رهنمودهایش هم، برایم جالب و سودمند بود. از نکته‌هایش که برای طلاب نویسنده مفید است، تقدیم می‌کردد:

۱. اگر بخوایم جوانان کتاب ما را بخوانند و با آن انس بگیرند، نباید آن را پر از آیه کنیم؛ چون عموماً جوانان محصل با جملات عربی و آیه و حدیث مانوس نیستند. نوشته‌های جملات عربی به‌خصوص اگر بی‌اعراب باشد، آنان را می‌رماند و با کتاب ارتباط برقرار و البته مفاهیم ما، باید از آیات و روایات برگرفته باشد؛ ولی در نوشته‌های مخصوص جوانان، عربی حداقل باشد.
۲. انسان اگر ضبط و تلفظ صحیح نامی و کلمه‌ای را نداند، یا مطمئن نباشد که درست است می‌کند، از خوانند متن جاری این‌گونه کلمات ... یا زبان عربی یا خارجی، نام اشخاص و دانشمندان، نام جاها و اماکن خاص، اصطلاحات علمی، دینی و سیاسی، نام رخدادها و غزوات و کلاً اُعلام و اصطلاحات، خوب است که با اعراب‌گذاری باشد تا جوان از خواندن و تلفظ آن وحشت نکند یا ترس از آبروریزی نداشته باشد.
- کلماتی مانند: سیر اعلام النبلاء (کتاب) بنی المصطلق (نام جنگ) اصحاب رده (گروه) معمرین تجزی در اجتهاد (اصطلاح) پرموک (جا) هایدگر (شخص خارجی) و... امثال اینها را در حدّ ضرورت علامت‌گذاری کنید. چه‌بسا یک منبری هم، اگر ضبط صحیح و دقیق کلمه و نام و اصطلاحی را نداند و روی منبر غلط تلفظ کند، آبرو و اعتبارش میان شنوندگان از بین می‌رود.
۳. این مسئله در مورد خواندن آیه و روایت در سخنرانی هم صادق است و اگر اعراب و تلفّظ صحیح نباشد، آبروریزی می‌شود.

۳۰. همان؛
۳۱. فرمان توحید، شرح و تفسیر آیات مربوط به حضرت ابراهیم علیهم السلام، ص ۵۲؛
۳۲. همان، ص ۵۳؛
۳۳. داستان یاران: مجموعه بحث‌های تفسیری حضرت آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی، ص ۱۵۶؛
۳۴. پیام امام امیرالمومنین علیهم السلام، ج ۶، ص ۴۰۱؛
۳۵. کلیات مفاتیح نوین، ص ۵۷۹؛
۳۶. بحارالانوار، ج ۶۰، ص ۲۳۸، ح ۵۹؛
۳۷. همزه زائران قم و جعفران، ص ۵۲؛
۳۸. والثرین بنندگان، ص ۹۷؛
۳۹. وسایل النبیعه، ج ۱۰، ارباب العوار، ب ۸۲؛
۴۰. اهداف قیام حسینی، ص ۱۱۸؛
۴۱. همان؛
۴۲. اعتقاد، ما، ص ۴۶؛
۴۳. کلیات مفاتیح نوین، ص ۵۷۹؛
۴۴. اخلاق اسلامی در نهج‌البلاغه (خطبه متقین)، ج ۱، ص ۱۵۱؛
۴۵. کلیات مفاتیح نوین، ص ۵۷۷؛
۴۶. رک: وسایل النبیعه، ج ۱۰، ارباب العوار، ب ۸۲؛
۴۷. مثال‌های زیبای قرآن، ج ۱، ص ۲۸۳؛
۴۸. کلیات مفاتیح نوین، ص ۵۵۷؛
۴۹. مشکات هدایت، ص ۴۲؛
۵۰. بیانات آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی در دیدار مدیران فرهنگی حرم حضرت فاطمه معصومه علیها السلام (۱۳۹۶/۹/۲۷)؛
۵۱. کلیات مفاتیح نوین، ص ۳۶۰؛